

“PILARIN, 50 anys dibuixant per a tots”

GUIÓ DE LA VISITA AUTOGUIADA

L'OBRA I LA TRAJECTÒRIA VITAL DE LA IL·LUSTRADORA

La il·lustradora i dibuixant Pilarín Bayés porta els dibuixos, personatges i històries que han captivat nens i nenes de diverses generacions al Palau Robert de Barcelona, en escaure's els 50 anys de feina i els 70 del seu naixement a la ciutat de Vic. La mostra “Pilarín, 50 anys dibuixant per a tots”, una de les activitats programades dins l'Any Pilarín, es pot visitar del 19 d'abril a l'11 de setembre.

L'exposició reflecteix l'obra i la trajectòria vital d'una dona que s'ha guanyat l'afecte i l'admiració de diverses generacions de nens i nenes de Catalunya. La Pilarín ha il·lustrat al voltant de 700 llibres, traduïts a diversos idiomes, i ha treballat en infinitat de formats: auques, cartells, murals grans, sense oblidar la seva faceta d'escultora.

La Pilarín ha compaginat la seva tasca com a mare de 4 fills amb la feina i amb el seu compromís social, polític i religiós. En èpoques de grans canvis i convulsions, la il·lustradora va participar activament en el procés de recuperació de la llengua i la cultura catalanes, tan malmeses durant el franquisme, amb la seva feina. La seva trajectòria queda reflectida amb el llibre d'Editorial Mediterrània *Pilarín, la força de la il·lusió*, escrit per Maria Àngels Ferrer.

Tota aquesta feina a favor del país i dels nens i nenes li ha valgut diversos reconeixements: Creu de Sant Jordi (1991), Premi Serra d'Or (1992) i Medalla d'Or de la Ciutat de Vic (2011).

Als setanta anys, continua treballant amb la mateixa passió i entusiasme. Durant el 2011, Vic va organitzar la primera exposició antològica sobre la seva obra al Museu de l'Art de la Pell per començar l'Any Pilarín. L'inici de l'Any va coincidir amb un altre projecte molt important: l'estrena de la sèrie de dibuixos animats *L'illa del far*, amb guió de Marga Sala, que s'emet pel canal infantil Super3 de Televisió de Catalunya.

L'EXPOSICIÓ

L'exposició ofereix una visió conceptual de l'obra i la trajectòria professional i vital de la Pilarín Bayés a través d'un fil conductor cronològic que s'expressa a partir d'onze dels seus personatges emblemàtics dibuixats al llarg dels darrers 50 anys.

Els onze personatges o llibres de referència són: *El meu pardal*. 1964, *El Zoo d'en Pitus*. 1965, *Antón Retaco*. 1972, *L'Espardenyeta*. 1978, *Institucions de Catalunya*. 1984, *Petita història de Gaudí*. 1985, *Trobament de dos mons*. 1992, *La família Kouamé*. 1997; *En Patufet*. 2002, *Els lliris vermells de l'àvia Tilín*. 2008, i *L'illa del Far*. 2010.

Els personatges simbolitzen onze grans conceptes universals: la bellesa, la comunicació, la convivència, el coneixement, la identitat, la cultura, la universalitat, la generositat, la tradició, la ficció i la diversió. I aquests onze conceptes són els que ha escollit la comissària de l'exposició, la Marga Sala, per intentar descriure les diverses facetes, interessos, idearis i trets personals de la Pilarín Bayés, uns trets personals que trobem reflectits en el conjunt de la seva obra.

En aquesta exposició s'han utilitzat diversos recursos museogràfics per oferir-vos una interpretació, un diàleg, un viatge a l'univers de Pilarín Bayés. Veureu que el conjunt de la seva obra no està disposada de forma cronològica o temàtica per sales, sinó que ofereix una visió molt més àmplia i plena de metàfores. Es tracta d'una exposició que vol afavorir el coneixement global i transversal tant de l'autora com de la seva obra, fer-vos gaudir i apropar-vos tot això a través d'objectes, d'obra original, d'anècdotes, de documents d'època, d'elements simbòlics, d'imatges, de músiques i de testimonis que, com un entramat d'interconnexions i relacions, us ajudarà a dibuixar el mapa de l'autora i a entendre i valorar la seva obra.

ITINERARI AUTO GUIAT. Claus per interpretar l'exposició

La informació que us donarà llum sobre l'exposició. Nivell informatiu/descriptiu

La reflexió. Els interrogants que podreu anar resolent a través dels diversos elements, objectes i audiovisuals de l'exposició.

La informació complementària que eixamplarà els vostres coneixements sobre les temàtiques presents a la mostra.

La veu de la Pilarín. Frases, cites i pensaments de l'autora, per conèixer i apreciar la seva manera particular d'entendre el món.

1ª PARADA: Entrada a l'exposició

Una fotografia de la Pilarín Bayés quan era petita ens dóna la benvinguda.

Per reflexionar:

Us hi reconeixeu? A casa heu vist imatges d'aquest estil? De qui són? Quina edat creieu que té la Pilarín actualment? Cap a mitjans del segle passat, quan la Pilarín era petita, quina situació política es vivia a Catalunya?

Per saber:

Pilarín Bayés de Luna neix a Can Bayés, de Vic, el 21 d'abril de 1941. El seu pare, Antoni Bayés Vayreda, fou un dels representants de l'extensa saga de metges Bayés i nét del pintor Joaquim Vayreda, d'Olot.

La seva mare, Enriqueta de Luna Margenat, era una dona elegant, provinent d'una família cosmopolita i viatgera. Les seves 3 germanes, Ioia, Beth i Helena, i el seu germà, Antonio, han estat un puntal emocional fonamental per a la Pilarín durant tota la seva vida.

Cursa els seus primers estudis al col·legi de religioses Carmelites de l'Escorial de Vic.

El que diu la Pilarín:

"En aquella època de penúries, per dibuixar utilitzàvem els reversos dels sobres de propaganda o les esqueles."

"Un altre element de la composició química del moment històric fou el militar. A Vic, quan jo era petita, hi havia militars."

"La victòria militar propicia un ambient carregat d'un masclisme i d'un classisme descarats, obscenament injustos."

"Vam viure la postguerra espanyola. Aquell pasdoble de retrunys militars que diu "banderita tú eres buena..." podria ser la banda sonora de la nostra infantesa, aquella infantesa amb tants ingredients missaires".

Muntatge amb 600 portades

Ens trobem davant una col·lecció immensa de llibres endreçats cronològicament que mostren l'ingent volum d'obra generat per la Pilarín Bayés. Al davant de cada llibreria podem veure les imatges d'època d'aquells infants que aleshores eren lectors d'aquests llibres, i podem veure com tot plegat ha anat evolucionant en paral·lel i també com han canviat les coses des d'aleshores.

Aquest muntatge expositiu ens ofereix una mena de joc amb les imatges de nens i nenes d'època i les portades de llibres. Pilarín Bayés ha defensat sempre el joc, la diversió, com una manera natural de connectar amb el coneixement.

Si escolteu bé podreu sentir música de Frederic Mompou, compositor català conegut sobretot per les seves peces per a piano sol.

Com podeu veure a través d'aquestes 600 portades, l'obra de la Pilarín és molt àmplia, molt diversa i a més a més ha viatjat en el temps des de la joventut dels nostres avis, passant per la infantesa dels nostres pares i mares, fins arribar a nosaltres mateixos.

Per fer i reflexionar:

Busqueu entre les prestatgeries almenys 3 llibres que hagueu llegit o que us siguin familiars. Quina conclusió en podem treure d'aquesta estadística? Coneixeu altres il·lustradors que hagin estat tan presents a la vostra vida? Us agrada el seu "estil", per què? Què en podríeu dir de la seva manera de dibuixar? Per què creieu que l'obra de la Pilarín ha estat tan extensa? Quina tipologia de publicació heu trobat? (llibres de text, contes, novel·les, agendes, llibres de divulgació, revistes ...). Us sembla que la Pilarín ha concentrat la major part de la seva producció en un sol tipus de publicació? Quina tipologia és més predominant?

Per què hi ha música de fons? Quin tipus de música sona? Té alguna relació amb les fotografies d'època que esteu veient? Quina?

Les imatges i audiovisuals dels infants d'època que podeu veure canvien i evolucionen amb els anys. I si els infants i joves canvien, penseu que també ha de canviar l'estil d'il·lustrar contes i llibres per a infants i joves, o més aviat penseu que les bones il·lustracions, igual que l'art poden mantenir-se vigents i actualitzades encara que passin els anys?

Amb tot el que hem vist fins ara, ens podríeu dir què és per a vosaltres la il·lustració, per a què serveix? La il·lustració s'ha d'adequar a les característiques del públic? S'ha d'adequar a la finalitat per la qual és creada? Els il·lustradors han de tenir un estil propi? La il·lustració és una activitat creativa? La il·lustració és art?

Per saber: **Què és la il·lustració?**

La il·lustració no és altra cosa que una eina comunicativa universal on es fusionen, com molt bé ha definit Teresa Duran "l'estructura narrativa i l'estructura gràfica, i actua a dos nivells: com a document de la realitat i com a document de la fantasia. La riquesa de la il·lustració rau precisament en què s'ha de donar versemblança a un text al mateix temps que, capgirant l'ordre de les coses, la subjecció al mateix text pot donar pas a la imaginació creadora de l'autor. Un text que suggereixi i que motivi poderosament pot desplegar les ales d'un il·lustrador o il·lustradora, i llavors depèn de cadascú el grau de fidelitat i de dependència al text que cobreixi.

La il·lustració demana una obra que ha de ser honesta perquè, en primer lloc, està al servei de la gent i, en segon, ha d'ajudar a copsar el sentit d'un text. Pensem que les imatges s'han d'inventar i com a tals han de reconstruir una realitat, o es pot optar també per reconstruir tot un món de fantasia que si bé l'infant o l'adult sol descobrir a través de la paraula, ara ho fa a través de la imatge que li aporta també la informació i el que és més important: formació".

La Pilarín ha treballat en tots els camps. Ha fet llibres pedagògics, biogràfics, cançoners, de difusió, obres de teatre, de religió, de poesia, d'història, d'art, de salut, de contes, de geografia, de solidaritat, d'endevinalles, de festes i tradicions, de màgia, de medicina, de literatura, de ciència, de viatges, per pintar... també n'hi ha un que parla d'ella i de la seva vida.

El que diu la Pilarín:

El moment «clau» en la meua trajectòria professional se situa al 1964, quan vaig començar a treballar amb la revista *Cavall fort*. Allà vaig assumir amb devoció l'eslògan de la publicació: amor i respecte pels nens que et llegiran".

"Sincerament crec que, abans que res, l'art és comunicació. Comunicació amb la gent que l'ha de mirar."

"Jo he volgut fer art popular, per als nens, per als que encara són capaços de mirar amb ulls tafaners".

"L'art, malgrat la seva inoperància aparent, fa diversos serveis. D'entrada, serveix per reconèixer-nos, com aquells homes de les caveres que es pintaven a si mateixos, als seus fills i als seus animals; era una manera de dir: som aquí, existim."

"Mai per mai voldria oferir una obra descurada, feta massa de pressa i corrents. Voldria la humilitat del treball fet tan bé com he estat capaç i a sobre la llumeta de l'enginy, si pot ser."

"M'agrada servir un text d'algú que té imaginació i és divertit, i m'agrada donar la meua pròpia visió del món"

"Per ser il·lustradora de contes s'ha de dibuixar molt, escoltar molts contes i mirar la natura!!

2ª PARADA

Entrada a l'àmbit de vitrines (àmbit 11 vitrines).

La Pilarín Bayés és una persona amb uns trets característics que han sigut decisius alhora de dibuixar la seva personalitat, el seu estil i la seva manera d'entendre la professió. En aquest àmbit, ple de vitrines amb objectes, podrem anar desgranant la seva personalitat i manera de fer a través dels 11 personatges que hem vist a l'espai d'informació del Palau Robert, i que representen, cada un d'ells, una mirada cap a la Pilarín des d'onze conceptes diferents. Acosteu-vos a cada vitrina, llegiu les cartel·les, mireu els objectes exposats i consulteu, en cada cas, la informació i reflexions que us proposem a continuació.

Vitrina La Belleza

Per fer i reflexionar:

Fixeu-vos amb els diversos objectes de la vitrina, amb quina tècnica dibuixava la Pilarín?

Entre aquests objectes, hi veieu algun element que us porti informació sobre la seva vida personal? Quin? De què us informa?

Si llegiu les carteles veureu que entre els originals exposats n'hi ha que varen ser realitzats per a una important revista infantil i juvenil que encara avui es publica a Catalunya. De quina revista es tracta?

Per saber:

La revista Cavall Fort va néixer el desembre de 1961, fruit de l'esforç d'un grup de persones de procedències diverses unides per una preocupació comuna: trobar una manera perquè els infants poguessin aprendre a llegir i a escriure en català. Aquesta preocupació va marcar el format i el contingut de la revista: des de la decisió d'incloure-hi pàgines de còmic per a estimular l'interès del lector, fins a la tria del model de llengua, que havia de ser rigorós i, al mateix temps, viu i planer. Per a poder tirar endavant la revista, els seus creadors van buscar el suport dels bisbats de Vic, Girona i Solsona, que hi van donar cobertura legal en una època en què impulsar una publicació en català era, a més d'una quimera, una gosadia per al règim. Cavall Fort de seguida va arrelar en famílies i col·lectius culturals i cívics amb consciència de país.

El que diu la Pilarín:

“Crec en el concepte noucentista de la feina ben feta. Jo busco la bellesa amb esforç”.

“Construïu un criteri propi amb les arrels familiars, les filosofies escollides i les emocions personals,”.

“La infància és la nostra pàtria, en la resta de la nostra vida som exiliats”, és una frase que li agrada repetir i que reflecteix bé aquestes ganes de retenir la seva infància, no per nostàlgia, sinó per donar fe d’una època molt feliç de la seva vida, que ha pogut reviuire tot perllongant-la als seus dibuixos.

Vitrina La Comunicació

Per fer i reflexionar :

A la vitrina hi podreu veure una il·lustració d’un cinema, per què creieu que hi és? El cinema és comunicació, per què?

També hi podreu veure la signatura de la Pilarín. Creieu que les nostres signatures comuniquen quelcom? En aquest cas, la signatura de la Pilarín què us comunica?

Heu llegit en Zoo d’en Pitus. A la vitrina hi podreu veure algunes de les seves il·lustracions originals. El Zoo d’en Pitus és el tercer llibre més venut d’autor de Catalunya. L’heu llegit quant éreu petits? Quins valors us va transmetre?

A la vitrina hi veureu una llibreta amb apunts manuscrits de la Pilarín. De què són aquests apunts? Durant els anys 1959-1964, va a viure a Barcelona a casa dels seus avis materns per estudiar la carrera de Belles Arts; això li dóna l’oportunitat d’ampliar la seva inquietud artística, i també política i religiosa, que l’han acompanyat tota la vida. Sabeu que en aquells temps ser dona de províncies i estudiar una carrera universitària no era gaire habitual? La llibertat i possibilitats per viatjar i conèixer món que va tenir la Pilarín de jove han deixat una gran empremta en la seva obra i en la seva personalitat, oberta, positiva i curiosa.

Per saber: **La Comunicació.**

La comunicació no només és la transmissió de missatges, la comunicació és coneixement, aprenentatge, és cultura en si, és art. L'art de comunicar va més enllà de donar notícies pels mitjans massius de comunicació. És la necessitat d'expressar alguna cosa: una emoció, un sentiment, transmetre una necessitat, la forma d'entendre el món. Comunicar és transmetre una cultura, però alhora aprendre de les altres; transmetre coneixements, formes de pensar i actuar, i al mateix temps aprendre aquests processos de comunicació.

El que diu la Pilarín:

"Avui dia gràcies als mitjans de comunicació tenim clar on són les crisis. Si els desastres que coneixem no desperten en nosaltres una gran solidaritat, serem pitjors que altres generacions passades, perquè les altres generacions no s'assabentaven de res llunyà.

"En la turbulenta universitat de començaments dels seixanta, jo vaig considerar que el cristianisme sí que era una fórmula capaç de renovar-se, d'emmotllar-se a tots els temps i societats, de formular preguntes i d'oferir respostes."

"Les virtuts més importants que estudiàvem els de la nostra generació eren les virtuts teològiques: fe, esperança i caritat. Jo crec que també són la base d'un humanisme que pot ser perfectament ateu, agnòstic o ni fred ni calent."

Vitrina La Convivència

Per fer i reflexionar :

Fixeu-vos atentament en tots els objectes de la vitrina i mireu la petita pantalla sobre la convivència. A quin episodi històric viscut per l'autora quan era petita, es refereixen? Com us sembla que va viure l'autora les relacions entre Catalunya i el govern espanyol? Quina ideologia política té la Pilarín? La convivència representa un esforç? Ens aporta quelcom? Segons l'autora, la convivència s'ha d'aplicar primer amb aquells qui tens més a prop, per què? Fixeu-vos en tres llapis de colors que hi ha a la vitrina. Què representen?

Per saber:

Durant els anys 70, treballa sobretot amb la Galera i "Cavall Fort".

Comença la Col·lecció Llabor amb Martín Casanovas, que li permetrà transmetre l'amor per Catalunya als més petits. També col·labora amb altres editorials com: Narcea, la Gaya Ciència, Casals, Vicens Vives. Amb la publicació de la col·lecció d'Anton Retaco comença la seva relació amb les editorials espanyoles.

És una època de grans canvis polítics i socials, on la Pilarín participa activament, personalment i a través de la seva feina, ajudant a recuperar la cultura catalana, tan malmesa després del franquisme.

Tot aquest moviment va comportar un progressisme naixent i postures polítiques de tendència més aviat esquerranosa i que la van portar a militar en el Partit Socialista de Catalunya liderat per Josep Pallach, i que va deixar quan el partit es va agrupar amb el PSOE. Fou en aquestes reunions on la Pilarín va començar a prendre consciència del fet nacional català, consciència que mai més no ha abandonat.

Ni la personalitat ni l'obra artística de la Pilarín Bayés no es poden entendre sense esmentar el seu context familiar. En la persona de la Pilarín hi conflueixen, per part paterna, l'arrelament tradicional d'una ruralia culta de la Catalunya Vella, i per part materna, l'aventura i el cosmopolitisme en una mescla de sang andalusa i Argentina. (Mª Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

El que diu la Pilarín:

"Acabat el franquisme, la democràcia va estar també al nostre abast. Era nova, lluent, fantàstica, podríem fer-la a la nostra mida."

"La política va ser la gran il·lusió de la nostra maduresa jove, allò que envejàvem dels altres països, el fet de poder dir la teva sobre la "polis grega" sense que un guàrdia vingui de matinada i se t'emporti a la presó."

"Veig així la nostra relació amb l'Estat: per a ells som un enemic, una colònia incòmoda, un gra mal situat. Per la nostra part, seria més discret marxar sense fer mal ni soroll."

"És bo conèixer i estimar totes les cultures i reconèixer-ne els valors, però també cal polir i endreçar els que ens són propis als catalans."

"Avui dia hem entès, sortosament, que per més bons que siguin els nostres valors, els de les altres cultures tenen coses excel·lents, coses que fins i tot hem arribat a adoptar."

"Voldria fer una reflexió sobre el món que vàrem trobar i la manera com hi hem aportat alguna millora. (...) El fet de valorar el que hem aconseguit com a generació ho veig legítim, què voleu que us digui. És el que tenim, i val a dir que encara som a temps de fer-hi alguna repassada."

Vitrina La Pedagogia/coneixement

Per fer i reflexionar :

La Pilarín sempre diu que per conèixer món s'ha de ser tafaner, tenir curiositat. Ella de petita en tenia molta de curiositat, ho volia saber tot. Penseu que aquesta curiositat innata queda reflectida als seus dibuixos? La Pilarín també diu que la cultura és el regal que els grans hem de donar als nens. Què en penseu d'això? Penseu que la il·lustració és un bon suport per transmetre coneixements?

La pedagogia és la ciència que s'ocupa de l'educació i l'ensenyament com a fenòmens típicament socials i específicament humans. Quan diem que l'obra de la Pilarín és pedagògica, ens referim que en el seu rerefons hi ha sempre una voluntat per transmetre coneixement, per educar, per donar eines per a l'aprenentatge. Esteu d'acord en aquesta afirmació? En quins aspectes podeu dir que l'obra de la Pilarín és pedagògica? Els seus dibuixos intenten mostrar la realitat tal com és? Penseu que abans de dibuixar la Pilarín es documenta i estudia sobre aquells indrets o personatges que il·lustra? La Pilarín ha il·lustrat molts llibres de divulgació de fets i personatges històrics de la nostra història, també ha il·lustrat llibres de text, agendes escolars...per què?. Finalment, penseu que la diversió i el fet d'aprendre poden ser complementaris? La Pilarín vol que els nens i nenes es diverteixin, s'ho passin bé, amb els seus dibuixos?

Per saber:

Quan la Pilarín era petita, les seves inquietuds intel·lectuals anaven molt més enllà de les seves aptituds per la pintura. Pilarín Bayés s'interessava prematurament pel món que l'envoltava, ho llegia tot (fins i tot la Vanguardia), ho preguntava també tot. Això pot explicar la seva facilitat per la redacció. Un dels jocs preferits va ser anar d'expedició a les golfes de casa seva: barrets, quinqués, baguls curulls de trastets, joguines velles i revistes tronades s'amuntegaven en una estança en la qual la il·lustradora confessa que, encara avui, hi somnia.

Fou en aquests anys entre la infància i l'adolescència quan la Pilarín va descobrir el llibre il·lustrat. Elvira Molas, bibliotecària de la Biblioteca Balmes, construïda aleshores al bell mig de la Plaça del Bisbe Oliba de Vic, l'endinsà en els camins de la lectura, i tot fullejant llibres descobreix els dibuixos de Serrànids, d'Arthur Rackham i comença a memoritzar les imatges de la història de l'art, una matèria que de seguida la va interessar. Podem destacar la seva grandiosa tasca de visita a les escoles per fer conèixer als nens la seva professió. Ha anat a milers d'escoles i continua anant-hi a dibuixar directament per als nens per no perdre mai aquesta connexió real amb ells, tan important per a la Pilarín. (Ma Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

El que diu la Pilarín:

“L’adolescència és l’època d’aprendre a pensar i a decidir per un mateix, saber dir no, si cal, o jo vaig per un altre camí.”

“M’agrada servir un text d’algú que té imaginació i és divertit, i m’agrada donar la meva pròpia visió del món”

“Sóc molt poc pràctica, no sé fer res de veritat. El dibuix és un món imaginari en què amb la teva ploma pots anar a altres èpoques, a altres països...és fantàstic!”

“No m’agrada dibuixar disbarats, crec que s’ha de ser fidel a la veritat quan parles de coses concretes i de fets històrics. Al principi tot això no ho valorava, però amb els anys vaig anar aprenent que el rigor històric era fonamental i poc a poc el vaig anar adaptant als meus dibuixos.”

Vitrina La Identitat

Per fer i reflexionar :

El personatge triat per Pilarín Bayés és una nena escolta. Per què creieu que ha escollit aquest personatge per representar el concepte d’identitat?

La identitat és la manera de ser d’un mateix, allò que defineix la teva personalitat, ideologia i manera d’entendre el món. Quina és la identitat de la Pilarín?

A l’exposició podreu trobar aquest text: “Crec que és fonamental que els que ens ocupem de les tasques educatives, ajudem a descobrir, entendre i estimar allò que ens defineix com a poble. Siguin de l’origen que siguin, els nens han de conèixer i fer seves les peculiaritats del lloc al qual pertanyen.” Esteu d’acord amb el que diu? Per què?

Per saber:

Als anys 80, sempre des del seu estudi a la casa familiar, Pilarín Bayés es dedica principalment a treballar, alliberada de les obligacions d’uns fills que ja són grans i li permeten disposar de temps.

És l’època de màxima producció amb diferents formats i editorials que s’hi sumen: Abadia de Montserrat, Toray, Claret, Eumo, Edibook...

Comença la col·lecció de les “Petites històries” amb Editorial Mediterrània i “Les Primeres Planes” amb Editorial Eumo.

El que diu la Pilarín:

“Estimeu tots els països i totes les cultures començant per les vostres, la catalana i l’europea.”

“Per mi, Catalunya és aquest país antic, hereu xic, tic, mic, camacurt i ballaric de l’Imperi romà, d’aquell Imperi romà que es va fer miques. Nosaltres som una d’aquestes miques petites, però una mica amb molta vitalitat, amb un sentit de la cultura i un sentit de la pròpia identitat molt importants.”

Vitrina La Cultura

Per fer i reflexionar :

La Pilarín sempre diu que amb els seus dibuixos vol ser el primer esglaó de la cultura per als nens. Els primers contes no només són una opció estètica sinó que ens aporten les primeres traces del plaer per conèixer i per saber. Què en penseu d’aquesta afirmació? Recordeu com eren els primers contes que vàreu llegir? Us varen despertar l’interès per alguns temes concrets, o més aviat no van tenir cap influència en els vostres interessos i aficions?

Fixeu-vos amb els originals de la vitrina, els dibuixos dels diversos espais, edificis, personatges, com són? Reconeixeu aquest indrets? Què ha de saber una il·lustradora per poder fer amb tant detall i tanta precisió aquests dibuixos?

El fet que molts dels seus llibres hagin estat traduïts a altres idiomes té alguna repercussió per la cultura catalana? Quina?

La Pilarín de jove no es perdia cap acte cultural important: concerts, exposicions, cinema, recitals de poesia, contemplació de l’arquitectura barcelonina, passejades ciutadanes i molta lectura. Com creieu que s’acaba estimant la cultura? Una mateixa persona pot sentir-se identificat amb diverses cultures?

Pilarín Bayés sempre parla i dibuixa sobre la gent, parla dels seus amors, de les seves aventures i trapelleries, de la seva bona fe, anècdotes que, plasmades en els seus dibuixos, es veuen elevades a categoria artística per un cantó i a citació cultural per l’altre. Les anècdotes són una bona manera de transmetre la cultura d’un poble? Per què?

Per saber:

El que pretén Pilarín Bayés és oferir cultura al seu receptor, formar als nens i joves sense que se'n adonin, sense que se'ls faci pesat. Com si fos un joc més. Despertar-los la sensibilitat, formar-los en el gust de les coses senzilles de la vida, al mateix temps que per les més elevades, l'art i la literatura, les tradicions d'un país, la història i els esdeveniments d'actualitat. Assoleix aquest objectiu a través de la quantitat de referències culturals disposades dins dels dibuixos amb tota la intenció, però sembla que hi són disposats com aquell qui res, com un mer episodi. És la manera de fer-los entrar per la retina a la ment de l'infant d'una manera absolutament natural, com ella els ha concebut quan els ha dibuixat.

El que diu la Pilarín:

"Sense dubte les parts més bones de la nostra civilització vénen del cristianisme."

Vitrina La generositat

Per fer i reflexionar :

Fixeu-vos en tots els elements exposats, hi ha força referents a la religió catòlica. Com penseu que la religió ha determinat aquest sentiment de generositat intrínsec de la nostra autora? Es pot ser igualment generós sense ser creient? Pilarín mostra obertament la seva religiositat? Fixeu-vos en els dibuixos de l'Àngel de la Guarda...quina imatge en dóna? Pilarín sempre s'ha mostrat molt preocupada pels problemes dels altres; creieu que aquesta predisposició a ajudar els altres és una influència directa de la seva religiositat, o l'ambient familiar, el context històric o les amistats també hi poden influir? Penseu que la generositat és un valor important avui dia? Per què? Us considereu persones generoses? En quins aspectes ho sou i en quins no? Si mireu la vitrina hi podreu veure una col·lecció de llapis de colors de diverses tonalitats. Podríeu dir quin ús en feia la Pilarín?

Per saber:

Una característica que jo crec molt important del seu caràcter és la generositat. Només es pot ser generós si s'és bo i la Pilarín és fonamentalment una persona bona. Sempre disposada fer favors. Sempre a punt d'anar a qualsevol racó del món a xerrar amb uns vells o a fer contents uns nens.

La Pilarín va encaixar en aquest ambient catòlic progressista. En el primer lloc perquè era i es considera creient i aquest moviment no deixava de banda la fidelitat a l'església catòlica. En segon lloc, pel seu vessant social que propugnava que la societat havia d'ajudar a millorar la vida, sobretot dels més necessitats i marginats. Explica que va descobrir Marx en una reunió i va pensar que aquestes postures eren semblants a l'evangeli. Pilarín Bayés ha col·laborat en institucions benèfiques i ONG com Medicus Mundi, Mans Unides, Unicef, Càrites, Sant Joan de Déu, Osona contra el Càncer, Special Olympics, Sant Tomàs, Disminuïts Psíquics, Creu Roja... (Ma Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

El que diu la Pilarín:

"Trieu l'oportunitat de ser bons encara que us diguin burros"

"Crec que Déu existeix perquè l'ordre còsmic no pot haver sortit de cap mena de Big bang. Algú ha de prémer el botó del Big bang."

"Hem d'ajudar-nos, de saber-nos germans dels més pobres, els més perjudicats, els que tenen mancances físiques, mentals. Cal que siguem molt menys egoistes, saber que serem feliços quan tota l'altra gent també ho sigui. Així és com serem feliços, i això és el que esperem que ens ensenyi la religió."

"Les virtuts més importants que estudiàvem els de la nostra generació eren les virtuts teològals: fe, esperança i caritat. Jo crec que també són la base d'un humanisme que pot ser perfectament ateu, agnòstic o ni fred ni calent."

"Hi ha altres virtuts que són molt més interessants i que, avui dia, no les saben ni els frares: prudència, justícia, fortalesa i templança"

Vitrina La Universalitat

Per fer i reflexionar :

La Pilarín ha estat un persona molt viatgera, sempre ha pensat que cal conèixer les altres cultures i aprendre d'elles. Sovint explica que quan Cristòfol Colom va descobrir Amèrica, els americans també ens van descobrir a nosaltres. Què penseu que vol dir amb aquesta reflexió?

A les cartel·les podem llegir un text que diu: "Vivim aquest món global. Hi ha facilitat per viatjar, fins i tot a la Lluna i ve aquí gent de tot arreu. Cal prendre aquesta realitat com una oportunitat per tenir horitzons molt més amples, i els que més ho gaudiran seran els que ara són petits i ja veuen amb naturalitat la diversitat com a riquesa". La Pilarín entén la diversitat que ens aporta el món globalitzat com a riquesa? I vosaltres? Penseu que podeu aprendre coses dels altres? Penseu que vosaltres també podeu ensenyar coses interessants a les persones d'altres cultures? Quines?

En els seus dibuixos del món, Pilarín fa constants referències als tòpics identificatius de cada país. Mirem els tòpics relatius a Anglaterra: el soldat de guàrdia, la cabina de telèfons... per què utilitza els tòpics Pilarín Bayés? Per a la il·lustradora, els tòpics són una de les claus per entendre el món, uns tòpics que tots sabem que amaguen part de la veritat, sabem que fan conscients mons subconscients. Els tòpics marquen la manera de ser d'un poble, d'una societat específica, d'uns costums, d'uns hàbits i d'uns abillaments que poden semblar irrisoris però que tenien o tenen la seva raó de ser.

Per saber: **La Globalització**

Des de la seva creació, el concepte de globalització ha inspirat nombroses definicions i interpretacions. Es pot considerar que la globalització és una sèrie complexa de processos que es produeixen simultàniament en l'àmbit econòmic, polític, tecnològic, cultural i ecològic, tot i que a molt diverses velocitats i implicacions, i que abasten la major part de les regions del planeta.

Una premissa bàsica de l'estudi de la globalització és considerar que el món constitueix un únic ordre social i natural. Malgrat la tendència a destacar-ne únicament els aspectes econòmics, cal assenyalar-ne el caràcter complex i multidimensional.

La globalització econòmica, o mundialització, descriu un procés pel qual les economies regionals, les societats i cultures s'han integrat a través d'una xarxa mundial de comunicacions, del transport i del comerç.

El que diu la Pilarín:

“També érem més rics, nous rics, tant se val. Anàvem de viatge, ens compràvem terrenys, segones residències, apartaments a la platja o a la neu. Érem part de l’Occident opulent, però tot ho gaudíem amb poca alegria. Això ja ho fan, els rics.

“Ara les diferències són ostentoses, ben importants, ofensives, fan més pobres els pobres i als rics, també els empobreixen, però no per falta de valors, sinó per la manca d’aquella amplitud d’esperit que predisposa a aixoplugar sota el paraigua de la bonhomia a qualsevol, amb predilecció especial pels més fotuts.”

“Ser molt nosaltres mai ens ha d’impedir ser molt de tot arreu”.

“Les cultures són l’adaptació a les circumstàncies”.

Vitrina La Tradició

Per fer i reflexionar:

A la vitrina hi podeu veure una il·lustració del Patufet. Sabíeu que per la Pilarín en Patufet és la metàfora perfecte sobre els catalans? Per ella en Patufet és el personatge que millor ens representa, petit i espavilat, tot i trobar entrebanc sempre se n’acaba sortint. Esteu d’acord amb aquesta descripció de la manera de ser dels catalans?

Quins altres personatges de les tradicions catalanes hi reconeixeu? Per a vosaltres, són importants les tradicions? En celebren moltes? D’on provenen?

Per a la Pilarín, sentir-se una anella d’aquesta llarga cadena que uneix passat i futur és important per ser un membre actiu de la societat i una persona que es respecta a si mateixa i és feliç perquè té uns referents potents. Què en penseu d’aquesta afirmació? La compartiu? Per què?

Per saber:

Si voleu conèixer a fons les nostres tradicions i festes populars de tradició catalana podeu consultar el web:

<http://www.tradicionscatalanes.com/> i també el web: www.festes.org

El que diu la Pilarín:

"M'estimo molt en Patufet, sabíeu que va ser el precursor dels astronautes?"

"El fet de celebrar les festes de la nostra tradició, a banda de posar llum i color a les nostres vides, ens ajuda a refermar la nostra manera de ser."

Vitrina La Ficcíó

Per fer i reflexionar:

Si mireu amb atenció la vitrina, hi podreu trobar la Pilarín retratada com a personatge d'un conte. Els personatges d'aquest llibre representen la metàfora de la Natura.

També hi veureu una vareta màgica, quina relació hi té amb el tema de la vitrina?

Què és la ficció? La ficció és atemporal? La ficció es pot alternar amb el realisme? La capacitat per "inventar" històries es pot aprendre? Que cal tenir per poder imaginar, per poder crear coses noves, per poder pensar món nous?

Per saber:

La Pilarín té molta imaginació. Ella sempre ha trobat l'espurna d'imaginació adient i des del meu punt de vista això fa que pugui treballar molt. La brillant imaginació de la Pilarín es complementa amb la seva capacitat de treball abassegadora. És evident que si no t'has de trencar el cap per fer una cosa, la feina et cansa menys. (Mª Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

La **ficció** és la creació de mons i històries imaginàries.

La ficció és una necessitat cognitiva universal, les persones necessiten imaginar altres vides per poder entendre el present, com en els somnis. Per això totes les cultures tenen les seves formes de ficció.

El que diu la Pilarín:

"Per ser il·lustradora de contes s'ha de dibuixar molt, escoltar molts contes i mirar la natura!!

"Pensareu que sóc molt treballadora i no és del tot veritat. M'ho he passat molt bé fent-ho perquè dibuixar em fascina!"

Vitrina La diversió

Per fer i reflexionar:

L'obra de Pilarín té un component humorístic i festiu que mai no cau en la xarroneria, ni en l'ofensa; un humor costumista que es recolza en la mirada irònica passada pel sedàs del record de la infantesa. Per transmetre diversió cal ser una persona divertida? Per què la diversió està present en la seva obra? Hi ha algun element de la vitrina que us sorprengui? Quin?

Per saber:

“Divertida de mena, sociable, amb la seva veu única, prima i aflautada, que enllaça frases enginyoses, carregades d’ironia i que les diu com aquell que no diu res, de persona que se les sap totes i no se les calla, procurant no ofendre ningú. La Pilarín, amb el seu afable tracte social, es passa el dia contant anècdotes i episodis que són fruit de la seva pròpia vida i mostra de retruc el tarannà d’una època determinada i d’una manera de ser.” Antoni Bayés de Luna.

El que diu la Pilarín:

“El que m’agrada dibuixar són gairebé sempre temes alegres. Una festa major, una excursió per nedar en un riu... Però de tant en tant dibuixar una escena de por, o fins i tot dramàtica pot ser molt interessant. De fet, vius els problemes dels protagonistes del dibuix.”
 “ Sempre tinc llaminadures... per donar-les als nens i nenes.”

3ª PARADA

Entrarem a l’últim àmbit Xst!!! Sentim la veu de la Pilarín!!!
 Escolteu i aneu mirant els tres quadres que teniu al davant!

Es tracta d’una descripció acurada dels tres grans quadres que la Pilarín ha dibuixat per a l’ocasió i que mostren la seva visió del passat, el present i el futur de Catalunya. Una visió que incorpora elements descriptius, informatius i també irònics i de crítica. Una autèntica revelació de principis, valors i maneres de fer que són entre moltes altres coses el llegat que la Pilarín ens deixa a través de la seva obra.

També ens fixarem en els objectes que conformen l’escenografia, un paravent, un penja-robes, uns fuets de Vic, barrets de diferents mides i colors... Tots els objectes exposats ens aporten informació.

Per fer i reflexionar:

Quina visió té la Pilarín del futur? Amb quins aspectes del passat és més crítica? Sobre quines coses de l'actualitat fa broma? Què us ha cridat l'atenció de tot el que ha dit? Per què?

Què us crida més l'atenció de la personalitat de la Pilarín? Us la imaginàveu així? Us ha agradat l'exposició? Us ha estat útil? Us ho heu passat bé?

Per saber:

En Joan Sala, el seu marit va dir d'ella: Arriba la Pilarín, artista i revolucionària, "barretxa" de Picasso i de la Passionària". (Ma Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

Per mi les característiques més importants de la seva personalitat són la imaginació, la capacitat de treball, la generositat i l'alegria. (Antoni Bayés de Luna.)

La Pilarín és una gran treballadora; dibuixa al voltant de 14 hores diàries, això li ha permès acumular aquesta immensa producció de milions de dibuixos. (Ma Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

L'ESTIL DE LA PILARÍN BAYÉS

Pilarín Bayés és una artista compromesa amb el seu país, Catalunya, i es reflexa clarament al gruix de la seva extensa obra. Tanmateix la seva gran qualitat artística i humana l'hi ha permès il·lustrar qualsevol escenari, indret o personatge de tot el món i de totes les èpoques.

En els seus dibuixos aconseguix que tothom sigui protagonista i tracti el tema que tracti transmet una imatge positiva del món.

Quan retrata, posa tot l'accent en la identitat i l'estatus social de cada personatge, tant, que cada un arriba a ser un veritable document i testimoni de la seva època.

Sempre fa l'efecte que en una obra de Pilarín hi passen moltes coses.

Pràcticament tothom és protagonista, tots els personatges que intervenen a l'escena sempre estan o bé enfeinats, o bé es dirigeixen a algun lloc o presten atenció a alguna cosa, cada un té un paper assignat, encara que només sigui l'encomiable badoqueria.

Tots els personatges i altres elements diversos es mouen sota una intenció central i tot el que els envolta hi està d'acord. En les grans composicions que organitza tot està dit per mitjà d'accessoris, tot en un mateix temps i en un mateix pla, i fins i tot, si el tema ho requereix, en algunes escenes ha introduït la multiplicitat dels temps. La seva capacitat per a omplir un espai,

per muntar una escena, és realment inesgotable i la profusió esdevé el signe de la identitat de l'artista.

Realment, el que més preocupa a Pilarín és com fer arribar als nens i nenes la cultura i l'entorn dels personatges que formen part dels temes que tracta, siguin actuals, siguin històrics.

El tret formal que defineix el seu dibuix és la silueta. És de les poques il·lustradores que pot fer dibuixos en blanc i negre perquè la seva silueta és tan categòrica que si no fa ús del color la seva obra no perd personalitat. Hi ha, és clar, una facilitat de línia que porta implícits aquells trets que caracteritzen els dibuixos de la Pilarín: aquella seguretat de traç i del pols, que són la base d'una gran concreció i d'una precisió absoluta, no va per les giragoneses del trencadís, una mà destra que obeeix sense dificultats totes les intencions, una suau forma corba que domina, els seus dibuixos no són d'angles tallants i cantelluts, de formes agressives, tot al contrari. Són elements definidors de la seva imatgeria unes cares escotorides d'ulls rodons, molt vius, que deixen entreveure la visió amable que té la Pilarín de la fauna humana. Tots els personatges, nens i grans fa l'efecte que s'assemblen, però cap no és igual.

La introducció del color en els seus dibuixos ha estat capital. Acolorir és l'últim pas del procés de creació de la seva obra. Primer silueteja i dins dels contorns de línia disposa el color homogèniament. Empra pocs colors, primaris però ben harmonitzats.

A nivell de composició, l'obra de Pilarín s'ha anat enriquint amb els anys. Ja hem esmentat la profusió de les seves escenes. El seu mitjà artístic no es classifica dins del que és la pintura pròpiament dita. No obstant això, els elements compositius d'una pintura hi són presents: al·lusions a la superfície, al volum, als efectes tàctils i quan el efectes plàstics hi entren el joc entre volums i masses. (Mª Àngels Ferrer. *Pilarín, la força de la il·lusió.*)

Conceptualització i desenvolupament pedagògic de magmacultura.

Fonts consultades:

- Pilarín Bayés i equip de comissaris, coordinació i producció de l'exposició.
- Materials de difusió de Palau Robert.
- Pàgina web oficial de Pilarín Bayés
- Ferrer, Mª Àngels. *Pilarín, la força de la il·lusió.* Vic, Editorial Medriterrània, 1997
- Bayés Pilarin. *Punyeta, consells d'una àvia als seus néts.* Ara llibres, 2009